

FRAMTIDSUTSKOTTETS UTLÅTANDE **3/2011 rd**

Regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för 2012

Statsrådets redogörelse om justerade ramar för statsfinanserna 2012—2015

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 13 oktober 2011 en proposition till riksdagen om statsbudgeten för 2012 (RP 59/2011 rd) till finansutskottet för beredning och bestämde samtidigt att framtidsutskottet ska lämna utlåtande i ärendet till finansutskottet.

Riksdagen remitterade den 13 oktober 2011 statsrådets redogörelse om justerade ramar för statsfinanserna 2012—2015 (SRR 1/2011 rd) till finansutskottet för beredning och beredde framtidsutskottet möjlighet att lämna utlåtande till finansutskottet före den 28 oktober 2011.

Framtidsutskottet beslöt vid sitt möte den 21 oktober 2011 behandla ärendena RP 59/2011 rd och SRR 1/2011 rd gemensamt.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- rektor Tuula Teeri, Aalto-universitetet
- rektor Thomas Wilhelmsson, Helsingfors universitet
- generaldirektör Markku Mattila, Finlands Akademi
- generaldirektör Veli-Pekka Saarnivaara, Tekes — utvecklingscentralen för teknologi och innovationer.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Framtidsutskottet uppmärksammar följande frågor:

- 1) utvecklandet av grund- och spetsforskningen
- 2) systemiska störningar i Finlands nationella innovationssystem
- 3) utmaningar för forskningens infrastruktur
- 4) specialbegåvade elevers ställning i undervisningen

- 5) teknologier och tjänster för öppen information.

Utvecklandet av grund- och spetsforskningen

I de forsknings- och innovationspolitiska riktlinjer som publicerades 2010 sägs det att Finland valt en framgångsstrategi som bygger på satsningar på kunskap och kompetens. "Genom utbildnings-, forsknings- och innovationspoliti-

ken stöds ekonomisk tillväxt, en positiv utveckling inom samhällsekonomin, en hållbar förnyelse i samhället och medborgarnas välfärd", konstateras det. Ökad produktivitet är en grundförutsättning för en balanserad och hållbar utveckling och ekonomiska satsningar betalar sig snabbt. Forskningsfinansiering ska därför inte enbart ses som en kostnadspost utan samtidigt som en investering i konkurrenskraft och hållbar tillväxt.

Stora innovationer är ofta en följd av grundforskning. Bland andra LERU (League of European Research Universities) har påpekat detta.

I de senaste utredningarna om Finlands forsknings- och innovationspolitik har det märkts att Finland inte är särskilt internationellt inriktat när det handlar om vetenskap och forskning. Finland är framgångsrikt på forskningens område men det är helt klart att Finland står för endast någon promille av nya vetenskapliga rön. Det är därför viktigt att vi så bra som möjligt kan ta del av de nyaste kunskaperna. En förutsättning för det är att våra egna forskare är av världsklass och kan vinna inträde i det internationella samarbetet på toppnivå.

Finlands mål är att också i framtiden satsa fyra procent av bruttonationalprodukten på forskning, utveckling och innovation. Den privata sektorns betydande andel av finansieringen kommer att minska när de ekonomiska utsikterna försämras. Eftersom också den offentliga ekonomin stramas åt minskar den offentliga forskningen och produktutvecklingen, vilket är beklagligt.

Besparingar kan göras genom lättare ansökningsprocesser och mindre mellanrapportering. Dessa verksamheter tar oskäligt mycket tid för närvarande. Erfarenhet av detta finns bland annat i Schweiz, Syd-Korea och Sverige. Byråkratin kan även minskas och forskningens genomslag förbättras genom större projekt. Finansiering borde beviljas allt färre men samtidigt allt större helheter. Detta skulle också vara till hjälp när finländska universitet ska profilera sig. Ett bra exempel på denna modell är Institute of Biosciences and Medical Technology (BioMedi-Tech), som inledde sin verksamhet hösten 2011.

Projektet består av ett tvärvetenskapligt samarbetsnätverk där bland annat Tammerfors universitet och Tammerfors tekniska universitetet plus många andra nationella och internationella aktörer deltar. Såväl företag som forskare i medicin deltar. Sammanlagt arbetar cirka 300 forskare från Finland och andra länder inom projektet. Tekes deltar med tio miljoner euro i finansieringen av institutets första forskningsprogram (Människans reservdelar). Andra finansiärer är Finlands akademi, Pirkanmaan liitto och Europeiska Unionen. Eftersom projekten är större krävs det färre ansökningar och forskarna kan i stället använda sin tid på att skriva och forska.

Det nationella innovationssystemets effektivitet och forskningsnivån kan också höjas genom att utvärdera universitetens och sektoranstalternas forskning med lika stränga kriterier.

När man bestämmer kvalitetskriterier för forskning, undervisning och samhällelig interaktion finns det en tendens att koncentrera sig på sådant som bäst och säkrast kan mätas. Eftersom mätningssmetoden i verkligheten kan styra själva undersökningen finns det skäl att i framtiden betona vikten av att välja mätarna så att styrningen går i rätt riktning (rentav på bekostnad av noggrannhet och entydighet).

Systemiska störningar i det finländska innovationssystemet

Satsningarna i Finland på forskning, utbildning och utveckling är rätt goda med internationella mått mätt. Problemen yttrar sig närmast i resultaten, det vill säga i vad man får ut av satsningarna. Vi kan exempelvis ta lärdom av erfarenheterna på bioområdet: genom kraftiga nationella satsningar har man lyckats få till stånd uppfinningar och företag som emellertid antingen redan har gått i konkurs eller sålts till internationella placerare strax innan de kunde ha blivit lönsamma. Vårt nationella innovationssystem klarar alltså av att nå målen när det gäller uppfinningar eller s.k. gasellföretag med forskningsbakgrund (små, medelstora eller mikroföretag med tillväxtkraft). Men företagen upphör att existera eller säljs före det verkliga genom-

brottet. Utskottet menar att man aktivt borde försöka lösa detta problem.

Den nationella optionen för Finland är att öka den privata och även den offentliga riskfinansieringen. Dessutom borde nya finansieringsmodeller utvecklas i synnerhet i det skedet när forskningsrön produktifieras eller kommersialiseras med tanke på världsmarknaden.

Förutom tekniska innovationer krävs det också allt fler sociala innovationer och bättre processhantering samt en företagervänligare attityd i det finländska samhället. Det är inte bara teknologibaserade produkter eller annan motsvarande näringsverksamhet som ska betraktas som innovationer. Sociala innovationer är en viktig konkurrensfaktor i ett välorganiserat samhälle. De starka humanistiskt-vetenskapliga och beteendevetenskapliga branscherna i Finland producerar många slags sociala innovationer.

Utskottet påtalar det faktum att Tekes anslag har minskat. Ett stort problem från Tekes synpunkt är att möjligheterna att avskryva risklån har halverats (från 40 miljoner till 20 miljoner euro). Utskottet föreslår därför att fullmakten för 2012 skulle hållas kvar på 40 miljoner euro. Företagen måste kunna lita på staten som aktör och på den riskbedömning som man gjort tillsammans.

Infrastrukturen

Enligt utredning till utskottet är infrastrukturen för forskning i rätt gott skick i Finland. I regeringsprogrammet nämns en satsning på att utveckla denna infrastruktur. En utmaning i detta avseende är att den utrustning som behövs för forskning inom naturvetenskap och teknologi är dyr och blir snabbt obsolet.

I synnerhet inom naturvetenskaplig och teknologisk forskning är apparatur- och motsvarande forskningsinfrastruktur en förutsättning för spetsvetenskapliga framgångar. Forskningsinfrastrukturen är dessutom av stor betydelse för att den finländska vetenskapsmiljön ska vara lockande såväl för spetsforskare som för företagssamarbete. Det finns goda exempel på hur man bygger upp en infrastruktur och använder

den i samarbete. Exempelen kommer dels från Finland (Biokeskus Suomi), dels från Europa (CERN) och från andra håll i världen.

Framtidsutskottet anser att ett program för finansiering av forskningsinfrastruktur är viktigt. Programmet kan bli verklighet nu eftersom det i budgetförslaget finns ett nytt moment för forskningsinfrastruktur. I beslutet om ramarna för statens finanser sägs det att 8,5 miljoner euro ska reserveras i tilläggsfinansiering under 2012. I budgetpropositionen för 2012 upptas ett anslag för Finlands akademi på inalles 6 863 000 euro för finansiering av vissa forskningsinfrastrukturprojekt i linje med den nationella färdplanen, ICOS och projekthelheten för biovetenskaper samt för den nordiska datagridfaciliteten för beräkningsresurser NDGF. År 2009 blev en färdplan för forskningsinfrastrukturen färdig. Nu måste den förverkligas i samarbete med nationella och internationella partners så att investeringarna samtidigt stöder en allt mer internationaliserad forskning.

Hur särskilt intresserade och toppbegåvade elever ska beaktas i högstadie- och gymnasieundervisningen

I regeringsprogrammet konstateras att under regeringsperioden ska varje individs möjligheter till inlärnin g samt till utveckling av kreativitet, kunnande och olika slags begåvning stärkas. Framtidsutskottet lyfter fram denna skrivning och påpekar att målet också måste gälla toppbegåvade elever som i framtiden behövs för att främja våra framgångar på vetenskapens och konstens områden.

Finland har skapat ett utbildningssystem där i synnerhet musikaliskt och idrottsligt begåvade elever har getts en möjlighet att specialisera sig och utveckla sina talanger bättre och snabbare än genomsnittet. Denna möjlighet borde också ges de som är begåvade på annat sätt, exempelvis i matematik eller handarbete.

Både grundskolan och gymnasiet borde beakta olika elevers behov och speciella intressen. Detta innebär att man måste se till de långsamare elevernas behov samtidigt som elever som

lär sig snabbt ges en möjlighet till mer utmanande undervisning.

Ett sätt att göra detta är att öka samarbetet mellan universitet, grundskolor och gymnasier. Redan nu erbjuder universiteten utbildning som också studerande i grundskolor och gymnasier kan delta i. Dessutom finns det vetenskapstävlingar och varierande sätt att bekanta sig med arbetsliv och universitetsstudier. Denna verksamhet måste fortgå och ytterligare modeller bör utvecklas för att förebilder och forskning ska kunna komma in i skolsystemet i ett så tidigt skede som möjligt.

Teknologi och tjänster för öppen information

Utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknologin gör det lättare att utnyttja nya verktyg för att ta fram information och för att introducera nya former av informationstjänster. I riksdagen bör denna möjlighet utnyttjas för att stärka genomskinligheten i beslutsfattandet och öka deltagandet. Medborgarna och andra intressegrupper ska kunna granska grunderna för beslutsfattandet och lägga fram faktabaserade alternativ och scenarier.

Riksdagens interna utredningstjänst har för att modernisera sina ekonomiska och kalkyleringstjänster börjat bygga upp en s.k. Jutta-modell, med hjälp av vilken man kan granska verkningarna på statsfinanserna av ändringar i inkomstbeskattningen och den sociala tryggheten. Det är dessutom möjligt att göra bedömningar av hur olika typer av inkomstbeskattning utfaller på olika inkomstnivåer. Tjänsten måste utvidgas till att omfatta också andra fakta på ett sådant sätt att

intressegrupper kan utnyttja den för att syna budgeten. Med tanke på en fungerande demokrati är det viktigt att modellen betjänar bland annat oppositionsgrupperna när de gör sina skuggbudgetar.

När ramarna för statsfinanserna och budgetpropositionen bereds uppkommer en betydande mängd värdefulla databaser och annat informationsmaterial om samhällets strukturer och verksamhet som är betydelsefulla även vid långsiktiga analyser. Databaserna utnyttjas i verkligheten endast av några få tjänstemän på ett smalt område.

Forskare, medborgargrupper, näringslivet och många andra skulle behöva denna information. En god offentlig service kräver att informationen finns tillgänglig och är lättåtkomlig. Så långt det är möjligt bör de databaser som ligger till grund för budgetpropositionen öppnas för allmänt bruk. I England har man under premiärministerns ledning börjat bearbeta den gemensamma informationsegendomen på ett sådant sätt att offentliga informationsbaser inte bara har öppnats upp utan också presenteras i form av figurer och videoinspelningar och lämpar sig som basmaterial för ett flertal olika typer av nya innovationsföretag. Den samlade informationsmassa som kommit till genom offentlig finansiering skulle på så sätt kunna utnyttjas fullt ut av breda lager.

Utlåtande

Framtidsutskottet anför

att finansutskottet beaktar det ovan sagda.

Helsingfors den 28 oktober 2011

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Päivi Lipponen /sd
vordf. Oras Tynkkynen /gröna
medl. Olli Immonen /saf
Mikael Jungner /sd
Saara Karhu /sd (delvis)
Mikaela Nylander /sv
Jaana Pelkonen /saml

Antti Rantakangas /cent
Juha Sipilä /cent
Sinuhe Wallinheimo /saml
Sofia Vikman /saml
Pertti Virtanen /saf
Ville Vähämäki /saf.

Sekreterare var

utskottsråd Paula Tiihonen
expert Olli Hietanen.